

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ

«ԱՅՈ՛, ԱԻԵԼԻ ՄՕՏ...»

«Այո՛, աւելի մօտ եմ հիմակ հանգիստիս...» պատասխաններ էր օրհասական Վեհը այցելուի մը, որ, մահուան տենդէն շառագունած անոր դէմքին ի տես, տեսակ մը կամաւոր ինքնախաբուծութեամբ թերևս, «Այսօր աւելի հանգիստ ես» ըսեր էր անոր։

Բոլոր մանրամասնութիւններէն, որոնցմով՝ իր քովինները կը պատմէին վերջին եօթնօրեակին տառապանքները, բոլոր տեսարաններէն, որոնք ամբողջ չորս օրեր այնքան ուժգին եղերականութեամբ յաջորդեցին անոր շուրջն իրարու, մահուան մահիճէն մինչև յետին կնքումը դազադի կափարիչին, այդ բառն է որ ամենէն աւելի ազդեց իմ վրայ. անոր մուկն է որ դեռ կը մղձկէ զիս, ամէն անգամ որ իր յուշը կ'արթննայ ներսս։

Մահամերձի, մահուան մերձենալն զգացողի իր հոգեոյն մէջ ի՞նչ վիճակ էր որ կը պարզուէր իր դատումին առջև, այդ բոլորէն ալ դեռ այնպէս վճիռ՝ ինչպէս եղեր էր ամբողջ իր կեանքի ընթացքին։

Հանգիստ... ի՞նչ կ'ըսէր, ի՞նչ կը յիշեցնէր արդեօք այդ բառը իրեն՝ այդ ժամուն...։

Անվերջ լլկանքի այն դառնութիւնները՝ որոնք ստէպ իրենց թոյնը լեցուցեր էին զաղափարի մարդուն սրտին մէջ, իր գործունէութեան բովանդակ ընթացքին. անսպառ խոնջէնքի այն տուայտանքները՝ որոնց կամաւոր անձնատուր ելած էր շարունակ ամէն տեղ ու ամէն ատեն, իր կրած լուծին ծանրութեան ներքեւ. անհուն մտահոգութիւնները՝ որոնք ամէն վայրկեան միշտ աւելի կուտակուէր էին իր զգացմանց վրայ ու կամքին առջև, իր ստեղծած գործին պահպանմանը մտասեռուած տքնութիւններէն...։

Ո՛չ մին և ոչ միւսը, կը խորհիմ, այդ ամէնքէն։ Իբրև շատ մօտէն ծանօթ մը իր մէջը ապրող մեծ անձնաւորութեան, զոր ինծի չեմ կրնար ներել անաւագուած տեսնել իր վերջին շունչին մէջ, շատ աւելի մօտ կը գտնեմ ճշմարտութեան՝ ըսել թէ. այդ բառը – հանգիստ – տառապանքի կապանքներէն ալ ընդ միշտ քակուելու՝ գերծանելու վիճակէն տարբեր ինչ մըն է որ կը նշանակէր այդ միջոցին իր շրթանց վրայ։

Մարդոց համար, որոնք տեսականին մը ձգողականութենէն քաշուած՝ մտած են պարտականութեանց շուկիդներուն մէջ, ասպարէզին վիշտը, ներսէն ելած կամ դուրսէն իջած անձկութիւնները, մօտէն յարուցուած կամ հեռու-

ներէն խուժած ամբոխութիւնները ոչինչ ունին իրենց մէջ վհատեցնող, անոնք փութորիկն են որ կը գտնեն մթնոլորտը, կամ կռանին զարկուածքը, որ կը պընդացնէ կամքին պողպատը:

Անոնք իրենց թշնամիներուն մէջ բարեկամներ միայն զիտեն տեսնել. վտանգի անոնց հակամարտութենէն է նաև որ յաճախ կը խթանուի իրենց զործունէութեան թափը, ու փորձութեանց մէջ՝ զորս զժպիհ կամէութիւններ կամ տարօրինակ հանգամանքներ կը խռնեն իրենց շուրջը՝ փորձառութեան հրահանգութիւններ միայն, որոնցմով գերազոյն իմաստութիւնը կը խրատէ զիրենք: Այդ պատճառաւ, ո՛չ թէ անոնցմէ ազատելու՝ այլ անոնց դէմ արիանալու իղծն է միայն սր կը խօսի իրենց:

Մեծանուն հանգուցեալը այդպիսի մարդերէն էր և եղաւ միշտ:

Կը հաւատամ թէ իր հուսկ ըսպէն երանաւէտող այդ բառը — հանգիստ — զոր և այնքան սեռն հանդարտութեամբ կ'արտաբերէին իր մեռաւ շուրթները, ոչ այլ ինչ կ'ուզէր հասկցնել իր խօսակիցին՝ եթէ ոչ խաղաղութիւնը, զոր կ'ողջունէ ռազմիկը՝ իր գէնքը կռուադաշտի վերջին եզրին վրայ վար դրած աւտեն, ճակատը յաղթանակի պսակներով արդէն նշուլազեղ:

Կը զգար թէ եկած հասած էր ժամը՝ ուր պիտի կարենար ինքն ալ ըսել Աւաքեալին պէս. «Ժամանակ դարձի իմոյ հասնալ է. զբարւոք պատերազմն պատերազմեցայ, զընթացսն կատարեցի, գհաւատսն պահեցի»:

Բարի և ազնիւ պատերազմ մը եղած էր արդարև կեանքը՝ իր ամբողջ գոյութեան երկայնքին, իր կոչումին տուրքը հասուցանելու համար՝ արդար մարտնչութեամբով մղուած միշտ:

Մաքուր ըմբռնութիւններով սերտուած, անոյշ զիտակցութեան մը լոյսին մէջ բոլորուած էր իր ընթացքը, ասպարէզին շրջանը, ուրարին ժապաւէնը իր ուսին ընդունած առաջին վայրկեանէն մինչև այդ վերջին պահը:

Իսկ հաւաժքը, իր նախնեաց սուրբ դաւանանքովը իր մէջ տպաւորուած Աւետարանի ճշմարտութիւնը, լոյս հաւատքը Լուսաւորչին, . . . ինքը ոչ միայն պահած էր զայն անթերի, այլ և շատերուն ուսուցած էր պահել անկորուստ:

Իր իրաւունքն էր, անառիկ իրաւունք, արդարութեան պսակը. ու անոր ճաճանչին իր նայուածքին մէջ ցաթած շողքէն էր որ իր սրտին մէջ իջեր էր զգացումը հանգիստին, զոր կ'աւետարանէր այդպէս անպամ մըն ալ, զբաւական իր ամուր հաւատքին՝ նկատմամբ նոր և մեծ կեանքի մը, որուն սեմին էր հասած արդէն:

Ո՛հ, կեանքէն երբեք չյողնածի մը այդ քաջութիւնը՝ մահուան հանդէպ.

Ի՛նչ կաղդուրիչ դաս՝ այդ արիական կեցուածքէն.

«Խաղաղութիւն ըմգ քեզ, Օծեալդ Աստուծոյ»: